

Op EIGEN KRACHT

In het boek 'Op Eigen Kracht' bespreekt Mathias Bienstman zowel de internationale klimaatonderhandelingen als de toekomstige samenleving gebaseerd op hernieuwbare energie. Deze onderwerpen zijn cruciaal in deze tijd en daarom spraken we af met de auteur voor een inspirerend gesprek.

Anton Christiaens, bestuurslid

Als beleidscoördinator bij de Bond Beter Leefmilieu (BBL) ben je een van de gezichten van het Vlaamse middenveld. Wat wilde je bereiken met het schrijven van dit boek?

De terugtrekking van de VS uit het klimaat-akkoord van Parijs was een schok, ook voor mij persoonlijk. Net nu er veel meer nodig is om gevaarlijke klimaatverandering af te wenden en het bijna te laat is om dat te doen, laat het rijkste en machtigste land ter wereld het afweten. Ik wil wat achtergrond geven bij die historische vergissing en tegelijk perspectief bieden. De steenkool- en olie-industrie is machtiger dan we denken, zeker in de VS. Vanuit Europa kunnen we mee een krachtig antwoord op gang trekken.

Tegelijk speelt een persoonlijke ambitie. Ik vind dat we als milieubeweging te weinig proactief op het maatschappelijk debat wegen. We worden wel gevraagd om te reageren op concrete voorvallen of beleidsbeslissingen. Maar in tegenstelling

tot bijvoorbeeld de werkgevers van VOKA krijgen we zelden de ruimte om een breder maatschappelijk verhaal te brengen. Nochtans denk ik dat we een aantrekkelijke en relevante visie hebben: de beste garantie voor toekomstige welvaartscreatie bestaat erin om nu werk te maken van een doorgedreven vergroening van de economie. Ik hoop door het boek meer ruimte te creëren voor mezelf en mijn collega's in het maatschappelijk debat.

Je boek legt de geopolitieke verhoudingen en de evolutie in het internationale klimaatdebat haarfijn uit. Je bent daarbij opvallend hoopvol en optimistisch. Het klimaatakkoord van Parijs is volgens jou dus echt een kantelpunt geweest?

Het klimaatakkoord was mogelijk omdat er op verschillende domeinen iets fundamenteel is verschoven: sociale bewegingen voeren de druk op, nieuwe technologieën breken door, de drie grootste economieën (China, VS en EU) kozen voor de energietransitie en regeringen overal ter wereld gaan anders denken over ontwikkeling en vooruitgang. Die doorbraken komen tot uiting in de tekst van het klimaatakkoord. Simpel gezegd schrijft die: "Het tijdperk van de fossiele industrialisatie is voorbij. Nu moeten we inzetten op een ontwikkeling die niet tot gevaarlijke klimaatverandering leidt. We weten dat het moeilijk is, maar willen er samen voor gaan."

Net zoals bij andere grote doorbraken in het internationale beleid gaan de principes vooraf aan de praktijk. Natuurlijk volstaan de engagementen van Parijs niet: ze leiden nog tot drie graden planetaire koorts. Maar net in het klimaatakkoord van Parijs vinden we het morele, politieke en deels juridische kompas om een koers uit te zetten. Het meest gehoorde zinnetje in het klimaatdebat van de voorbije twee jaar luidde: "dit of dat ligt niet in lijn met de doelstelling van het klimaatakkoord van Parijs." Zo werkt het

akkoord als een gigantische hefboom voor meer. Tegelijk weten we dat er meer nodig is, ook om een functioneel klimaatregime tot stand te brengen, bijvoorbeeld in de schoot van de G20.

Dat de VS zich terugtrekt, is een dramatische terugval op een cruciaal moment. Het toont de enorme macht van de fossiele bedrijven. Doordat we in België zelf geen fossiele brandstoffen hebben, voelen we niet goed aan welke rol de olie- en steenkoolbedrijven spelen in Australië, Polen, Canada of de VS. Maar onderschat hun politieke invloed vooral niet. Ze zijn erin geslaagd om in de VS de Republikeinse Partij te kapen en zo de VS uit het klimaat-akkoord te laten stappen. Die aanval op het toekomstig welzijn van de wereldbevolking en het voortbestaan van de ecosystemen moeten we nu afslaan. De beste manier is zo snel mogelijk onafhankelijk worden van fossiele brandstoffen. In het boek toon ik aan dat we ook in Vlaanderen belangrijke stappen vooruit kunnen zetten.

Je boek start vanuit de vaststelling dat de economische logica sinds kort de klimaatlogica volgt. Hernieuwbare energie is goedkoper geworden dan energie uit fossiele brandstoffen of kernenergie. Kunnen we ervan uitgaan dat dit een onomkeerbare trend is?

Bronnen voor hernieuwbare elektriciteit zoals zon en wind zijn op sommige plekken nu al het goedkoopst en zullen dat binnenkort overal ter wereld zijn. Het voorbije jaar ging twee derde van de wereldwijde investeringen in nieuwe productiecapaciteit voor elektriciteit naar hernieuwbare bronnen, vooral zon en wind. Die trend zal niet meer keren, tenzij er een totaal onverwachte doorbraak komt in een andere energietechnologie.

Naast de elektriciteitsproductie zijn er echter nog vier andere sectoren die veel

broeikasgassen uitstoten: warmteproductie, industrie, transport en ten slotte landbouw en grondgebruik. Zoals het er nu naar uitziet, zullen die eerste drie sectoren grotendeels 'elektrificeren' om de vervuiling terug te dringen. Voor het grondgebruik geldt dat we bossen en natuur moeten behouden en dat de veestapel best niet verder groeit en in de rijke landen zelfs krimpt. Bij 'elektrificering' speelt niet enkel een economische logica. Het is een systeemtransitie, waarbij bijvoorbeeld de uitbouw van de infrastructuur een rem kan zijn. Zonder een slim, goed uitgebouwd en grensoverschrijdend net kunnen we onze woningen niet verwarmen of onze voertuigen niet verplaatsen met hernieuwbare elektriciteit. De spelers uit de fossiele en nucleaire industrie zullen dus ook via die wegen trachten de transitie af te remmen, door netinvesteringen tegen te houden of de voorlopers, de zogenaamde prosumenten, ervoor te laten opdraaien. Een kernboodschap van het boek is: ook al zitten de technologische trends mee, de overheid is meer dan ooit aan zet. Zij moet vanuit langetermijndoelstellingen richting geven aan de transitie.

Het komt erop aan de beste krachten in de samenleving te verbinden.

'Op Eigen Kracht' roept de Belgische en Vlaamse regering op om voortrekker te worden in het klimaatdebat. De toekomst is hernieuwbaar en investeringen in fossiele of nucleaire energie zijn weggesmeten geld. Wat houdt onze regeringen nog tegen om de omslag te maken?

De weerstand tegen een ambitieus klimaatbeleid zit deels bij belangrijke

economische spelers zoals de petrochemische industrie en deels bij de beleidscultuur en de publieke opinie. De economische spelers vrezen dat het klimaatbeleid hun concurrentiepositie aantast en remmen het om die reden af. Beleidsmakers en publieke opinie houden elkaar gegijzeld in de kortetermijnpolitiek en de waan van de dag.

Daardoor lijkt een grondige maatschappelijke transformatie buiten bereik. Om de vervuiling in de vijf belangrijkste sectoren voldoende snel terug te brengen, zal een voldoende breed draagvlak nodig zijn bij de economische spelers en de publieke opinie. Het gaat hier niet om veranderingen die met één of twee regeerperiodes gefixt zijn. Zij vergen een volgehouden inspanning van minstens dertig jaar. Daardoor zal het binnen een democratie sowieso met verschillende coalities gebeuren. Iedere partij moet zich het thema kunnen toe-eigenen en er een eigen invulling aan geven die toch de lat voldoende hoog legt. Dat is niet eenvoudig. Het vergt tegelijk een besef van urgentie – het thema moet dus hoog op de politieke agenda staan – en ook een uitzicht op oplossingen.

Zelf vond ik de Vlaamse klimaatresolutie in dat opzicht een doorbraak. De energiespecialisten van alle democratische partijen werkten collegiaal samen en zetten enkele doorbraken op papier. Ik zie het als de rol van de milieu- en natuurbeweging om voor voldoende maatschappelijk en economisch draagvlak te zorgen voor de voorlopers en de politici die vooruit willen.

Je boek spitst zich vooral toe op financiële kosten en baten en op technologische vooruitgang. Je verduidelijkt beide met

concrete voorbeelden en vergelijkingen. Om even de burger centraal te stellen: hoe moet een doorsnee Belgisch gezin zich de klimaatneutrale toekomst in 2040 voorstellen?

Ik heb daar nogal een aparte visie over. Op termijn zou de burger niets bijzonders moeten doen. Aan elke keuze die je maakt in de toekomst zal er geen vervuiling meer vast hangen. Net zoals je weet dat je in België een pakje friet kunt kopen dat in principe zonder kinderarbeid is geproduceerd, omdat de arbeidswetten worden gehandhaafd, zo zal in de toekomst elk product of dienst zonder vervuiling en broeikasgassen tot stand komen. De standaardoptie wordt schoon.

Om tot dat punt te komen, is er nog een lange weg af te leggen. De burger kan die toekomst nu al waar maken. In 2040 zullen we nog niet in een samenleving zonder vervuiling leven, maar we zullen bijvoorbeeld wel al heel wat minder luchtvervuiling hebben. De oplossingen zijn bekend: compact en energiezuinig wonen, liefst in de kern, zachte en gedeelde mobiliteit op basis van hernieuwbare energie, een gezond en meer plantaardig voedingspatroon, meer diensten en minder wegwerp en ten slotte een sterk natuurbeleid dat ook verleidt tot toerisme dicht bij huis. Het grootste discussiepunt momenteel is of hernieuwbare energie schaars of overvloedig zal zijn in een verdere toekomst. Als ze overvloedig is en een minimale grondstoffenimpact heeft, zullen verre reizen of veel verplaatsingen minder problematisch zijn dan als die energie schaarser is. Het veiligste is voorlopig om van het laatste uit te gaan. Dat betekent dat we zo efficiënt en zuinig mogelijk moeten omspringen met energie en grondstoffen.

Er zijn de afgelopen jaren grote stappen gezet om de elektriciteitsproductie te vergroenen. Op het vlak van warmte, mobiliteit, industrie en veehouderij is er echter nog veel werk. Is Gent op dat vlak goed bezig?

Gent springt er met zijn mobiliteitsbeleid boven uit. Het circulatieplan was een boost voor het gebruik van openbaar vervoer en de fiets. Mijn gezin is een grote fan. We hebben al jaren geen auto meer en doen alles met de fiets en deelvoertuigen. Sinds het circulatieplan voel je meer ruimte in de stad en neemt het fietsgebruik en het veiligheidsgevoel toe. Ik kan enorm genieten van de rust en de betere luchtkwaliteit. Ook op andere vlakken zet Gent in op een versterkt klimaatbeleid. Maar om de warmtevoorziening, het transport of de industrie verder te vergroenen, zijn ook doorbraken nodig op andere beleidsni-

veaus. We hebben een Europese grensheffing en een hogere CO2-prijs nodig voor de industrie, voertuignormen en een sterk net voor de elektrificering van transport en een warmtebeleid dat inzet op individuele en collectieve groene warmte. Op Gents niveau zouden we alvast de bronnen van groene warmte voor de toekomstige warmtenetten beter in kaart kunnen brengen en ontsluiten.

In het boek leg je de sleutels van de klimaatrevolutie vooral bij grote bedrijven (Tesla, Siemens, Exxon Mobile) en een sturend beleidskader. Je hebt het amper over burgercoöperaties of bottom-upbewegingen. Welke rol spelen zij in dit verhaal?

De grote bedrijven spelen omwille van de macht die ze hebben inderdaad een grote rol. De energietransitie raakt de kern van de economie en de geopolitiek. Dan heb je te maken met de grote jongens en heb je strategieën nodig die aan hun machtsuitoefening kunnen weerstaan. Ik merkte het tijdens presentaties bij de olie-industrie: er was slechts één iets waar ze echt bang van waren: de doorbraak van Tesla.

Ik zie het als de rol van de milieu- en natuurbeweging om voor voldoende draagvlak te zorgen voor de voorlopers en politici die vooruit willen.

Simpel gesteld is er voldoende kritische massa nodig aan de zijde van de hernieuwbare economie om snelheid te maken in de transitie. Dat maakt niet dat al die spelers zoals Tesla of Siemens 'ethische' spelers zijn, of een rolmodel voor de toekomstige economie. Zelfs integendeel. Ze kunnen strategische bondgenoten zijn in een deel van de transitie, maar vanaf een bepaald punt kunnen ze die transitie ook weer schaden. Sociale bewegingen spelen een cruciale rol om met een lange adem de richting te blijven aanwijzen: ze formuleren maatschappelijke doelen, jagen beleidsmakers aan en brengen zelf alternatieven in de praktijk.

De milieu- en klimaatbeweging mag trots zijn over de wijze waarop ze in heel wat landen politici en bedrijven in beweging brengt, bijvoorbeeld via de desinvesteringcampagnes. Coöperaties en bottom-upinitiatieven testen veranderingen uit en doen aan bewegingsopbouw. Ik heb ze nauwelijks beschreven omdat ze goed aan bod komen in andere recente boeken zoals die van Tine Hens of Dirk Holemans. Op basis van enkele recente gebeurtenissen, bijvoorbeeld de Europese oliebedrijven die zich massaal inkopen in de sector van de hernieuwbare energie en groen transport,

denk ik wel dat het belang van coöperaties zoals EnerGent nog groeit. Ze kunnen zoals in Duitsland een voldoende grote groep mensen verenigen die ervoor ijveren dat de transitie ook democratisch en sociaal rechtvaardig verloopt. Bijvoorbeeld door campagnes om de energienetten groten-deels in publieke handen te houden of te zorgen dat we met de toekomstige mobiliteitsplatformen niet dezelfde fout maken als met Google, Facebook of Airbnb, waarbij een hele dienstensector en privégegevens overgeleverd worden aan een buitenlandse monopolist.

De rol van de overheid is cruciaal. Je vindt dat die moet corrigeren en herverdelen. Toch ben je ook 'realist' wanneer je schrijft dat het Belgische federale beleid de wet van de grote economische spelers volgt. Hoe vallen die herverdelende overheid en de macht van bijvoorbeeld de Antwerpse havenbaronnen te rijmen?

In eerste instantie zoek je naar een win-winsituatie: is het mogelijk om bijvoorbeeld de economische aspiraties van de Antwerpse haven te verzoenen met zeer ambitieuze klimaatdoelen? Naar die combinatie zoekt het beleid al twintig jaar vruchteloos. Ik denk dat een oplossing ligt in grensheffingen of andere maatregelen die de neerwaartse druk vanuit de economische concurrentielogica op milieu- en klimaatnormen wegnemen. Maar dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan.

Met andere economische spelers die zich lijnrecht tegenover de transitie opstellen, zoals de Amerikaanse steenkoolindustrie, kun je niet anders dan een strijd op leven en dood uitvechten. Daarbij pleiten de vakbonden voor een 'rechtvaardige transitie': heb oog voor de arbeiders en werknemers, maar laat sectoren uitdoven indien nodig. Voor beide doelen ligt een belangrijke hefboom in de fiscaliteit: die moet, zoals de grote hedendaagse economie bepleiten, opnieuw meer herverdelen en vervuilen duurder maken.

Het boek eindigt met een schets van een sprekend toekomstbeeld, waarin ecologische en sociale draagkracht centraal staan. Welke rol moeten middenveldorganisaties als de Bond Beter Leefmilieu en Natuurpunt spelen om dat beeld ook waar te maken?

Het werk dat op de plank ligt, is in omvang vergelijkbaar met de uitbouw van de sociale bescherming in de vorige eeuw. Zoals we allen weten, speelde bij de uitbouw van die sociale bescherming ook het middenveld een belangrijke rol. Het is dus geen of-ofverhaal, maar het komt erop aan de beste krachten in de samenleving te verbinden.

Met economische spelers die zich lijnrecht tegenover de transitie opstellen is het een strijd op leven en dood.

De natuurbeweging en de milieubeweging zitten in hetzelfde schuitje. De klimaatverandering is de grootste bedreiging voor de soortenrijkdom op onze planeet. Bij benadering wordt per graad opwarming 10% van de dier- en plantensoorten met uitsterven bedreigd. Nu is er al één graad opwarming en de wereld is nog steeds op weg naar meer dan drie graden opwarming of een ecocide. Tegelijk biedt de natuur een oplossing: zowel om broeikasgassen terug te dringen als om de gevolgen van de klimaatverandering op te vangen. Denk aan natuur in de stad die hitte-eilanden tegengaat of water kan bergen.

Organisaties als Natuurpunt, WWF of Greenpeace brengen honderdduizenden mensen samen voor de natuur en het milieu. Ze zijn niet alleen de ruggengraat van de beweging; ze zullen ook steeds meer moeten samenwerken aan oplossingen, ook met minder voor de hand liggende partijen zoals landbouwers of bedrijven. Vergelijk het met de vakbonden. Die hebben eerst het probleem van de arbeidsrechten op de agenda gezet, maar hebben nadien mee de sociale zekerheid uitgebouwd en er een belangrijke rol in opgenomen. Op dezelfde manier speelt Natuurpunt nu al een belangrijke rol in het natuurbeleid en de natuurbescherming. In de toekomst zal de milieu- en natuurbeweging ook de structuren en maatregelen die nodig zijn voor de klimaatvriendelijke economie mee moeten stutten. BBL tracht nu al die brug te slaan naar nieuwe spelers in de energiewereld, de deeleconomie of de voedingstransitie.

We mogen drie exemplaren van 'Op Eigen Kracht' wegschenken. Het boek van Mathias Bienstman leest vlot en staat stil bij een heleboel cruciale elementen van het klimaatbeleid. Het is een toegankelijk en verhalend geschreven boek, voor iedereen die meer wil weten over het pad dat ons naar een toekomst zonder fossiele brandstoffen leidt.

Interesse? Mail je naam naar anton@natuurpuntgent.org, ten laatste op 15 januari. Dan verloten we de winnaars. Het boek is ook te koop in verschillende Gentse boekenwinkels.